

การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม*

THE DEVELOPMENT OF CREATIVE INNOVATION IN THE SUCCESSION OF BUDDHISM IN THE DVARAVATI ERA, NAKHON PATHOM PROVINCE

พระครูพิศาลบุญญากร (เฟื่อง สมบุญบัติ)

Phrakru Pisanboonyakorn (Fueang Somboonbat)

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี นครปฐม ประเทศไทย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College,

Nakhon Pathom, Thailand

Corresponding author E-mail: pisanboonyakorn@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวมข้อเสนอและเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนายุคทวารวดี 2) พัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี และ 3) ถ่ายทอดเผยแพร่นวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน นำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาสื่อออนไลน์เผยแพร่และการลงพื้นที่โบราณสถานเพื่อจัดกิจกรรมสืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี มีนักเรียนเข้าร่วม จำนวน 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ตีความ ประมวลผลข้อมูลและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การรวบรวมองค์ความรู้พระพุทธศาสนายุคทวารวดีเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในเมืองนครปฐมโบราณจากร่องรอยโบราณสถาน โบราณวัตถุ พุทธศิลปกรรมที่ขุดค้นพบในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ได้แก่ จุลประโทมเจดีย์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นศาสนสถานที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองทวารวดีในอดีต เนินพระ (เนินยายหอม) เชื่อว่าเป็นศาสนสถานนอกเมืองทวารวดีติดท่าเรือในอดีต และศาสนวัตถุที่พบมาก ได้แก่ ธรรมจักร จารึกคาถาเยธัมมา 2) การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ นำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการสร้างเนื้อหาและพัฒนาเป็นนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ในรูปแบบออนไลน์ จำนวน 3 ตอน คือ 2.1) เสนอประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาที่เนินพระ (เนินยายหอม) 2.2) เสนอเกี่ยวกับธรรมจักร จารึกคาถาเยธัมมา และ 2.3) เสนอเนื้อหาพุทธศิลปกรรมสำคัญยุคทวารวดี และ 3) นำสื่อที่สร้างขึ้นถ่ายทอดเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ เฟซบุ๊ก ยูทูบ ดิจิตัล และการจัดกิจกรรมสืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี ผลการประเมินโดยการสะท้อนคิดภายหลังการจัดกิจกรรม เยาวชนกลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจการจัดกิจกรรมเชิงพื้นที่ทำให้เกิดการเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สมจริง

คำสำคัญ: นวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์, พระพุทธศาสนา, ยุคทวารวดี

Abstract

This research aims to 1) Gather suggestions and content related to Buddhism in the Dvaravati era, 2) Develop innovative, creative media to preserve Buddhism from the Dvaravati era, and 3) Disseminate these innovative, creative media to promote the continuity of Buddhism from the Dvaravati era. It is qualitative research involving document analysis and interviews with 10 key informants. The data obtained was used to develop online media and organize on-site activities at archaeological sites to promote Buddhism from the Dvaravati era, with participation from 30 students. Data analysis was conducted through content analysis, interpretation, and descriptive narrative writing. The research findings reveal that: 1) Knowledge of Buddhism during the Dvaravati era was gathered, focusing on the prosperity of Buddhism in ancient Nakhon Pathom from archaeological evidence, such as monuments and Buddhist art discovered in Nakhon Pathom province. Notable examples include the Phra Prathon Chedi, believed to be a central religious site of the ancient Dvaravati city; and Phra Nakhon Hill (Nern Yai Hom), considered to be a religious site outside the city near an ancient port. Common religious artifacts include the Dharmachakra (Wheel of Dharma) and inscriptions of the Ye Dhamma verse. 2) Creative media innovations were developed by using the gathered information to create content and produce three episodes of creative online media: 2.1) The history of Buddhism at Phra Nakhon Hill (Nern Yai Hom), 2.2) The Dharmachakra and the Ye Dhamma inscriptions, and 2.3) Prominent Buddhist art of the Dvaravati period. and 3) The developed media was disseminated online through Facebook, YouTube, TikTok, and in on-site activities to promote the continuation of Buddhism from the Dvaravati era. Feedback from participants after the activities indicated high satisfaction, as the on-site activities provided target youth with an enriched, immersive learning experience.

Keywords: Creative Media Innovation, Buddhism, The Dvaravati Period

บทนำ

การศึกษาทางด้านโบราณคดีและศาสนสถานและศิลปวัตถุที่ขุดพบพบแสดงให้เห็นว่า เมืองนครปฐมโบราณมีความสำคัญมาตั้งแต่เป็นชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ ในดินแดนประเทศไทย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2562) ซึ่งมีอารยธรรมทวารวดีอันเป็นรากเหง้าของไทยซึ่งควรได้รับการดูแล รักษา และปฏิสังขรณ์ศาสนสถานเก่าแก่อันเป็นหลักฐานที่สำคัญต่าง ๆ ให้คงอยู่ชั่วลูกหลานตลอดไปจะได้ศึกษาประวัติศาสตร์ ความสำคัญและความเป็นมาของชาติไทย (ผาสุข อินทรารุท, 2526) ในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้วยเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อความก้าวหน้าทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ด้านการศึกษา ตลอดจนการพัฒนาระบบการเรียนรู้ การติดต่อสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ของคนในสังคมจากทั่วทุกมุมโลก การสื่อสารจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนในสังคมเพื่อให้เกิดความเข้าใจ

เกิดการเรียนรู้ และเกิดผลต่อความต้องการจากการถ่ายทอดผ่านสื่อสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าอยู่ในโลกของยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยการใช้อุปกรณ์ดิจิทัล และในยุคที่ทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทางเทคโนโลยี “สื่อ” จึงเป็นส่วนประกอบสำคัญยิ่งในการเข้ามามีอิทธิพลต่อคนในสังคมในมิติต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และส่งผลต่อการดำรงชีวิตประจำวันของคนในสังคมที่ต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับในยุคเครือข่ายสังคมนี้ ด้วยการพัฒนาวัฒนธรรมสื่อกับในทุก ๆ ด้าน เนื่องจากข้อมูลข่าวสารที่ถ่ายทอดผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ นั้น ส่งผลต่อวิถีคิด วิถีชีวิตและพฤติกรรม ตลอดจนแนวทางการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของสมาชิกในสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมโดยรวม (คณะกรรมการพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์แห่งชาติ, 2564) ซึ่งมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและการสื่อสารของคนในสังคมเป็นอย่างมาก โดยเป็นข้อบ่งชี้ว่าสื่อหรือเครื่องมือสื่อสารที่ได้รับความนิยมในแต่ละช่วงเวลาจะมีอิทธิพลต่อความคิดของคน และเป็นปัจจัยที่กำหนดกรอบแนวคิดและความเข้าใจในการมองโลกในปัจจุบันของแต่ละคน

การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยยกระดับของการสื่อสารข้อมูลหรือการถ่ายทอดข้อมูลให้ได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ กล่าวได้ว่า นวัตกรรมนั้นเป็นปัจจัยสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่มักจะคิดถึงสิ่งประดิษฐ์หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่เท่านั้น แต่แท้จริงแล้ว คำว่า “นวัตกรรม” นั้นมีความหมายและขอบเขตที่กว้างขวางไปกว่านั้น โดยนวัตกรรมมีความจำเป็นต่อทุกวงการ รวมถึงผลกระทบอย่างสูงต่อสังคม นั่นคือ “นวัตกรรมสื่อ” ซึ่งอาจจะถูกนำไปใช้ทั้งในทางที่สร้างสรรค์และไม่สร้างสรรค์แล้วแต่ความต้องการหรือเจตนาของผู้ที่ต้องการจะสื่อสารออกไป (พงศ์พันธ์ อนันต์วรณีย์, 2564) นวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์อันมีเนื้อหาส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและความมั่นคง ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์การเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตของคนในสังคม (คณะกรรมการพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์แห่งชาติ, 2564)

เมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนายุคทวารวดี ที่สืบเนื่องมาจากการส่งสมณทูตจากอินเดียในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช โดยพระโสณะเถระและพระอุตตระเถระเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนามายังดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 และได้มีอิทธิพลในประเทศไทยในแต่ยุคสมัยโดยเฉพาะเมืองนครปฐมยุคสมัยทวารวดีราวพุทธศตวรรษที่ 11 - 17 (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2546) ถือได้ว่าเป็นเมืองโบราณที่สำคัญและเป็นแหล่งอารยธรรมโบราณและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความน่าสนใจต่อการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม พุทธศิลป์ พระพิมพ์ดินเผา เครื่องประดับ และเหรียญตราต่าง ๆ ตลอดจนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในสมัยนั้น (ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง, 2542) เพื่อเป็นแนวทางในการสืบสานพระพุทธศาสนาจากแหล่งวัฒนธรรมโบราณในยุคทวารวดี ซึ่งจากตำราหนังสือตลอดจนผลงานการวิจัยของนักวิชาการต่าง ๆ ก็เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการศึกษาค้นคว้า แต่ยังไม่สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคทวารวดี โดยเฉพาะในจังหวัดนครปฐมให้เป็นที่รู้จักได้อย่างแพร่หลาย ด้วยวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีปัจจุบันที่มีการพัฒนาและเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว สามารถที่จะพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม ให้เห็นแนวทางที่เป็นรูปธรรมได้ชัดเจนและสามารถนำไปเผยแผ่ได้จริง ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม ให้ง่ายต่อการเข้าถึงในเรื่องของการศึกษาและประชาสัมพันธ์การ

ท่องเที่ยวจังหวัดนครปฐม ได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น เพื่อลดระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์ ซึ่งถือเป็นการสืบสานพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม ให้เป็นที่รู้จักและมีความเข้าใจไปในทิศทางที่ถูกต้อง (อิสริย์ ชีรเดช และคณะ, 2563)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจวิจัยเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม เพื่อรวบรวมองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาคุณทวาวดี เมืองนครปฐม พัฒนาเป็นนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์นำไปถ่ายทอดผ่านการจัดกิจกรรมเชิงพื้นที่ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาคุณทวาวดี และการถ่ายทอดผ่านช่องทางออนไลน์ให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้รากทางวัฒนธรรมของสังคมไทยปัจจุบัน เกิดความภาคภูมิใจและสำนึกถึงท้องถิ่นร่วมกันเรียนรู้ สืบสานประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาคุณทวาวดีให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมข้อเสนอและเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อถ่ายทอดเผยแพร่พัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีกระบวนการวิจัยที่มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม และการพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี รวมทั้งการถ่ายทอดนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบการพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์เพื่อสืบสานประวัติศาสตร์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการวิจัยครั้งนี้ คัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย กลุ่มนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาคุณทวาวดี ในเขตพื้นที่เมืองนครปฐมโบราณ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม จำนวน 10 คน และกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนวัดนราภิรมย์ ตำบลนราภิรมย์ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดและเผยแพร่พัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ และตอนที่ 2 ประเด็นคำถามสำคัญในการวิจัย ประกอบด้วย 1) ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการรวบรวมข้อเสนอและเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม 2) ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม และ 3) ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการถ่ายทอดเผยแพร่พัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนาคุณทวาวดี จังหวัดนครปฐม ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เพื่อพิจารณาความตรงตามเนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่น่าวิเคราะห์ จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก และ 2) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 กำหนด

มโนทัศน์ (Concept) ขั้นที่ 2 รวบรวมสาระเนื้อหา (Content) ขั้นที่ 3 วิเคราะห์/สังเคราะห์จำแนกกลุ่มข้อมูล (Classification) ที่ความและประมวลผลข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากแบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่ม (พระเจริญพงษ์ วิชัย และคณะ, 2566)

ผลการวิจัย

1. การรวบรวมข้อเสนอและเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม

1.1 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม

การเข้ามาของพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ พุทธศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา มีบางส่วนระบุว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 8 - 10 บางเรื่องบอกว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 2 - 8 และบางเรื่องบอกว่าเข้ามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 - 8 หลักฐานข้อมูลเอกสารซึ่งได้จากการศึกษาสรุปได้เป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มที่ 1 เชื่อว่าพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนทวารวดีตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา และเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยนั้นจนถึงสมัยทวารวดีเริ่มเจริญรุ่งเรือง ในพุทธศตวรรษที่ 11 - 16 ที่เชื่อเช่นนี้เพราะว่า การฝังรากฐานพระพุทธศาสนาที่บ้านคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชถึงพระเจ้ากนิษกะจาก พ.ศ. 233 - 703 ส่วนกลุ่มที่ 2 เชื่อว่าพระพุทธศาสนาเข้ามาหลังพุทธศตวรรษที่ 6 ซึ่งยึดถือตามหลักฐานทางโบราณคดี หลักฐานการนับถือพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีที่จังหวัดนครปฐมนี้ จากการศึกษาได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ หลักฐานที่เป็นศาสนสถาน และศาสนวัตถุ สำหรับหลักฐานด้านศาสนสถานนั้น เป็นหลักฐานที่มีการเสื่อมสลายพังไปตามกาลเวลา และยังถูกทำลายจากการกระทำของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ จึงทำให้ศาสนสถานสมัยทวารวดีเหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่งในบรรดาศาสนสถานสมัยทวารวดี เหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่งในบรรดาศาสนสถานเหล่านี้ มีทั้งที่ได้รับการศึกษาขุดแต่งทางโบราณคดีแล้ว และที่ยังไม่ได้รับการขุดแต่งทางโบราณคดี แต่ก็ได้มีผู้ให้ความสนใจศึกษาและยืนยันว่าเป็นศาสนสถานสมัยทวารวดี ได้แก่ จุลประโทนเจดีย์ เป็นศาสนสถานขนาดใหญ่ อยู่ใจกลางเมืองนครปฐม โบราณ ส่วนศาสนสถานวัดพระเมรุ วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นศาสนสถานที่อยู่นอกเมืองทวารวดี หรือเมืองนครปฐม โบราณ ได้พบศาสนวัตถุจำนวนมากในบริเวณศาสนสถานเหล่านี้ และยังปรากฏพบศาสนสถานซึ่งสันนิษฐานว่าอยู่ในสมัยทวารวดี คือ ศาสนสถานที่วัดธรรมศาลา และศาสนสถานที่วัดพระงาม ศาสนสถานเนินพระ (เนินยายหอม) ซึ่งอยู่บริเวณรอบเขตนอกเมืองโบราณ รวมทั้งได้พบศาสนวัตถุเนื่องในพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีที่บริเวณศาสนสถานเหล่านี้ด้วย สิ่งที่สำคัญ คือ การได้พบศาสนสถานที่อยู่ไกลออกมาจากเขตเมืองโบราณ

1.2 ร่องรอยการนับถือพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีจากศาสนวัตถุ

คติความเชื่อการสร้างงานพุทธประติมากรรมยุคทวารวดีที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอินเดีย ศาสนวัตถุประเภทงานพุทธศิลปกรรมที่ขุดพบในพื้นที่เมืองนครปฐมโบราณ เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างขึ้นเพื่อเคารพบูชาตามแนวทางของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท กำหนดอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 - 16 ได้แก่ 1) พระพุทธรูปถือเป็นศิลปวัตถุที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางศิลปะแบบทวารวดีที่ชัดเจนที่สุด มักสร้างในปางประทับนั่งห้อยพระบาท แสดงวิตรรกมูทราพระหัตถ์ขวา เช่น พระศิลาขาว 2) พระพิมพ์ดินเผา พบที่ จังหวัดนครปฐม แสดงถึงคติการสร้างตามรูปแบบการนับถือนิกายเถรวาท 3) ธรรมจักรศิลาและกวางหมอบ เป็นสัญลักษณ์ทาง

พระพุทธศาสนาแทนปางปฐม เทศนา และเป็นพุทธศาสนวัตถุที่นิยมสร้างกันเฉพาะในสมัยทวารวดี 4) จารึกสมัยทวารวดีที่พบในจังหวัดนครปฐม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นจารึกเกี่ยวกับเรื่องราวทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น ยกเว้นจารึกบนเหรียญเงินที่กล่าวถึงบุญกุศลของพระราชแห่งทวารวดี “ศรี ทวารวดีศุวรูปุณย” หรือ “พระเจ้าศรีทวารวดีผู้มีบุญอันประเสริฐ” จำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ 4.1) จารึกเกี่ยวกับอริยสัจ 4 ซึ่งจะจารึกไว้บนธรรมจักร 4.2) จารึกคาถาเยธัมมาฯ ส่วนใหญ่พบเป็นจารึกภาษาบาลี อักษรอินเดียใต้ ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน และจารึกบนวัสดุต่าง ๆ เช่นบนแผ่นดินเผา (เช่น แผ่นจารึกโคกแจง) แผ่นศิลา บนสลูบ ขนาดเล็กและบนหินบด รวมทั้งจารึก เยธัมมาฯ บนพระพิมพ์ดินเผาด้วย และ 4.3) จารึกวัดโพธิ์ร้าง 5) สลูปจำลองขนาดเล็ก ซึ่งเป็นสลูปที่สร้างขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือเป็นธาตุสลูป และ 6) ภาพศิลปาสลักทางพุทธศาสนา ที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างตามความเชื่อในนิยายเถรวาท ได้แก่ ภาพสลักปางปฐมเทศนา

2. การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม

การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม ได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำมาดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 1) การเตรียมเนื้อหา นำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนายุคทวารวดี และข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อสอบถามความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ นำมาใช้ประกอบการสร้างเนื้อหาของนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี และ 2) การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์มีลักษณะเป็นมัลติมีเดียมีเนื้อหาสั้น ๆ และเป็นเนื้อกึ่งวิชาการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้สอดคล้องกับความนิยมในการบริโภคสื่อของคนยุคปัจจุบัน นำเนื้อที่จัดเตรียมไว้มาทำการบันทึกเสียง และการรวบรวมภาพถ่ายโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเภท งานพุทธศิลปกรรมที่สำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม และการลงพื้นที่เก็บภาพบรรยากาศจากสถานที่จริงเพื่อนำมาตัดต่อประกอบเสียง นำเสนอประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนายุคทวารวดี จำนวน 3 ตอน

ภาพที่ 1 QR Code ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาที่เนินพระ (เนินยายหอม)

ภาพที่ 2 QR Code ตอนที่ 2 ธรรมจักร จารึกคาถาเยธัมมาฯ

ภาพที่ 3 QR Code ตอนที่ 3 พุทธศิลป์สะท้อนประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ยุคทวารวดี

3. การถ่ายทอดเผยแพร่วัฒนธรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม

การถ่ายทอดเผยแพร่วัฒนธรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม เป็นสื่อมัลติมีเดียที่มีรายละเอียดแสดงเนื้อหาสาระสำคัญที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นองค์ความรู้หรือเรื่องราวที่ถูกสร้างขึ้นผ่านการแปลความมาจากศาสนสถาน ศาสนวัตถุ พุทธศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ที่ขุดค้นพบในบริเวณพื้นที่เมืองนครปฐมโบราณ สะท้อนเรื่องราวความเชื่อและวิถีปฏิบัติที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยได้นำสื่อที่สร้างขึ้นไปเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ YouTube, Facebook, TikTok ดังตัวอย่างภาพประกอบสื่อบางตอน ดังนี้

ภาพที่ 4 ตัวอย่าง ฉากประกอบการนำเสนอเนื้อหาสื่อสืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี

การจัดกิจกรรมในพื้นที่โบราณสถานสมัยทวารวดี ได้แก่ ที่เนินพระ (เนินยายหอม) พระประโทนเจดีย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ในการดำเนินกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเปิดดูสื่อที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นทั้ง 3 ตอน ประกอบกับการฟังบรรยาย การถามตอบ การจดบันทึก เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาในยุคทวารวดี จัดขึ้นในวันที่ 24 เดือน ธันวาคม 2566 ผู้วิจัยได้นำสื่อที่สร้างขึ้นไปถ่ายทอดผ่านช่องทางออนไลน์ ได้แก่ YouTube, Facebook, TikTok เพื่อให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 30 คน ของโรงเรียนวัดนราภิรมย์ ตำบลนราภิรมย์ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมสื่อสร้างสรรค์ให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้เพื่อสืบสานพระพุทธศาสนาในยุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม

ภาพที่ 5 กิจกรรมถ่ายทอดเผยแพร่ผ่านนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี

รวมทั้งการจัดกิจกรรมในพื้นที่โบราณสถานในยุคทวารวดี และนำนักเรียนเข้าศึกษาเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ เพื่อให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนายุคทวารวดีผ่านสื่อสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาสนใจและอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรมสมัยทวารวดี จังหวัดนครปฐม กิจกรรมสำคัญที่จัดขึ้น การบรรยายเสริมจากเนื้อหาในสื่อนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์เพื่อการถ่ายทอดความรู้ ระหว่างการนำชมโบราณสถาน 3 แห่ง คือ 1) เนินพระ (เนินยายหอม) 2) พิพิธภัณฑ์แห่งชาตินครปฐม และ 3) โบราณสถานจุลประโทนเจดีย์

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เอกสารประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนายุคทวารวดี ผ่านการแปลความจากการศึกษาทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ได้ทำการศึกษาขุดค้นพบศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ในพื้นที่เมืองนครปฐมโบราณ และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านทวารวดีศึกษา วิเคราะห์ ตีความข้อมูลรวบรวมข้อเสนอและเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนายุคทวารวดี นำมาประกอบการพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนา ยุคทวารวดี เป็นสื่อสร้างสรรค์ที่มีเนื้อหาขนาดสั้น ถ่ายทอดประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนายุคทวารวดี โดยการแปลความจากพุทธศิลปกรรมเป็นหลัก นำไปใช้เผยแพร่ผ่านนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ และการนำนักเรียนกลุ่มเป้าหมายไปจัดกิจกรรมในพื้นที่โบราณสถาน สมัยทวารวดี และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เพื่อเป็นการถ่ายทอดสู่เยาวชนให้เกิดการสืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม สรุปผลการวิจัยที่ควรนำมาอภิปรายผล เพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้จากการนำผลการวิจัยครั้งนี้มาอภิปรายกับผลการวิจัยที่มีผู้ทำการศึกษามาก่อน และการนำผลการวิจัยครั้งนี้มาทำการอภิปรายกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปราย ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อเสนอและเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาเกี่ยวกับประวัติการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนเมืองนครปฐมโบราณ ข้อสรุปจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าแนวคิดเรื่องการกระจายตัวของพระพุทธศาสนาแผ่ขยายมาถึงดินแดนประเทศไทย มี 2 กลุ่มแนวคิด ที่มีความเห็นแตกต่างกัน กลุ่มที่ 1 เชื่อว่าพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนทวารวดีตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา กลุ่มนี้เชื่อว่าพระพุทธศาสนาเผยแพร่เข้ามาในสมัยการทำสังคายนา ครั้งที่ 3 (นับจำนวนครั้งการสังคายนาแบบเถรวาท)

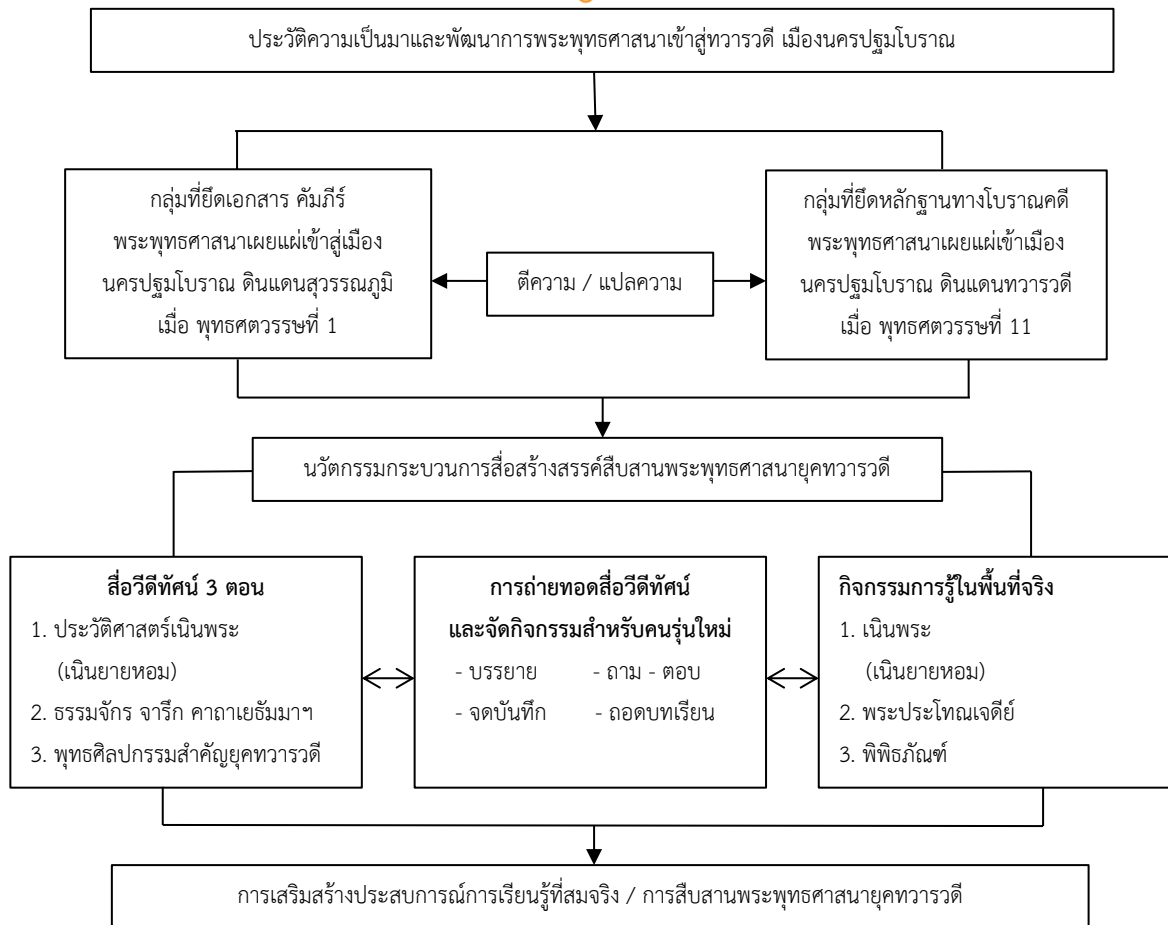
หรือพระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชที่ได้ส่งสมณทูตนำพระพุทธศาสนาออกจากอินเดียไปเผยแผ่ยังดินแดนต่าง ๆ และกลุ่มนี้เชื่อว่าพระพุทธศาสนาได้รับการสืบทอดเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมากระทั่งถึงสมัยทวารวดี คือช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 - 16 ส่วนกลุ่มที่ 2 เชื่อว่าพระพุทธศาสนาเข้ามาหลังพุทธศตวรรษที่ 6 จากแนวความคิดเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าประเทศไทยทั้ง 2 กลุ่มแนวคิดนี้ แยกกับผลการศึกษาวิจัยของ สฤณีพงศ์ ขุนทรง ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของเมืองนครปฐมโบราณในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19” จากผลการวิจัยนี้ได้จัดแบ่งช่วงยุคสมัยของเมืองนครปฐมโบราณ ยุคแรก เริ่มเมื่อ พุทธศตวรรษที่ 8 ดังนี้ จัดแบ่งลำดับพัฒนาการของเมืองนครปฐมโบราณได้เป็น 4 ระยะ คือ 1) นครปฐมโบราณระยะที่ 1 (ราวพุทธศตวรรษที่ 8 - 11) หลักฐานทางโบราณคดีจากแหล่งหอเอกบ่งชี้ว่า ก่อนจะมีการสร้างเมืองขึ้นคงมีชุมชนอยู่อาศัยมาก่อนแล้วในลักษณะหมู่บ้านและชุมชนนี้มีการติดต่อกับชุมชนโบราณหรือเมืองท่าร่วมสมัยที่รู้จักคุ้นเคยกับวัฒนธรรมอินเดียแล้ว 2) นครปฐมโบราณระยะที่ 2 (ราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 13) วัฒนธรรมอินเดียเป็นปัจจัยสำคัญอันส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนระยะแรกเริ่มให้เจริญขึ้นเป็นบ้านเมืองขนาดใหญ่ มีการปกครองในระบอบกษัตริย์ มีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาการเกษตรกรรมและการค้า ประชาชนต่างยอมรับนับถือในพุทธศาสนานิกายเถรวาท มีการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมเนื่องในศาสนาขึ้นเป็นจำนวนมากความรุ่งเรืองต่าง ๆ ส่งผลให้เมืองนครปฐมโบราณกลายเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมทวารวดีอย่างแท้จริง 3) นครปฐมโบราณระยะที่ 3 (ราวพุทธศตวรรษที่ 14 - 16) หลักฐานจากแหล่งหอเอกและธรรมศาลาต่างแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 14 โดยเป็นผลมาจากการติดต่อกับต่างชาติที่มีมากขึ้นโดยเฉพาะกับศรีวิชัย ก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพภูมิศาสตร์จนทำให้เมืองนครปฐมโบราณต้องเสื่อมลงไปในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 และ 4) นครปฐมโบราณระยะที่ 4 (ราวพุทธศตวรรษที่ 17 - 18) จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม สฤณีพงศ์ ขุนทรง ให้เหตุผลว่า ผลการศึกษาทางโบราณคดีปัจจุบัน ยังไม่มีการขุดพบศิลปวัตถุในพื้นที่เมืองนครปฐมโบราณที่กำหนดอายุช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 8 นั้นหมายความว่าศิลปวัตถุที่ขุดพบในจังหวัดนครปฐม กำหนดอายุ ช่วงสมัยพุทธศตวรรษ 8 เป็นต้นมา ผู้วิจัยมองว่า เป็นเรื่องความเห็นต่างของนักประวัติศาสตร์กับนักโบราณคดี โดยที่นักโบราณคดีแปลความรายงานการศึกษาจากศิลปวัตถุที่ขุดค้นพบ ส่วนนักประวัติศาสตร์ก็อ้างอิงข้อมูลจากเอกสารการจดบันทึก เช่น เอกสารที่ว่าด้วยเรื่องการสังคายนาและการส่งสมณทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศก มีเอกสารชั้นต้น ๆ ที่ว่าด้วยเรื่องนี้ เช่น สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก ลังกาวงศ์ พงศาวดารกรุงลังกา กล่าวถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ดังเนื้อความในสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก ความว่า “ฝ่ายพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระได้ไปยังแคว้นสุวรรณภูมิ ก็โดยสมัยนั้นที่แคว้นสุวรรณภูมินั้นมีนางรากษสตนหนึ่ง ขึ้นมาจากสมุทรเคียวกินพวกทหารที่เกิดขึ้นในราชตระกูล ในวันนั้นเอง มีเด็กคนหนึ่งเกิดในราชตระกูล มนุษย์ทั้งหลายเห็นพระเถระแล้วสำคัญอยู่ว่า ผู้นี้จักเป็นสหายของพวกรากษส จึงพากันถือเอาอาวุธไปประสังค์จะประหารพระเถระ.....” ซึ่งแคว้นสุวรรณภูมิ ตามที่กล่าวไว้นี้ ไม่สามารถระบุชี้ได้ว่าพื้นที่บริเวณไหนในปัจจุบัน ที่นำมาอภิปรายในที่นี้ผู้วิจัยไม่ได้เจตนาประสังค์อื่นใด มีประสงค์เพื่อเป็นโจทย์คำถามสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ได้เกิดการถกคิดประเด็นดังกล่าวนี้เพื่อการค้นคว้าทางวิชาการหาคำตอบในเรื่องนี้ให้กระจ่างยิ่งขึ้นไป (สฤณีพงศ์ ขุนทรง, 2553)

2. การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายรับการถ่ายทอดนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ คือ กลุ่มนักเรียน มัธยมศึกษา นำเนื้อหาสร้างเป็นสคริปสำหรับการพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์มีลักษณะเป็นมัลติมีเดียมีเนื้อหาสั้น ๆ จำนวน 3 ตอน คือ 1) สารสำคัญนำเสนอประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาที่เนินพระ (เนินยาหอม) 2) เสนอเกี่ยวกับธรรมจักร จารึกคาถาเยธัมมา 3) เสนอเนื้อหาพุทธศิลปกรรมสำคัญยุคทวารวดี และเป็นเนื้อกึ่งวิชาการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้สอดคล้องกับความนิยมในการบริโภคสื่อของคนยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีกระบวนการผลิตสื่อที่กล่าวโดย กฤษณ์ วัฒนาณรงค์ ได้แสดงทัศนะว่า กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม การถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ ความคิด และมีการใช้สื่อรวมทั้งกระบวนการสื่อสารในสังคม กระบวนการแรกของการพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ คือ กระบวนการสร้างความสนใจ ในขั้นนี้การสร้างโดดเด่น (Salience) ให้เกิดความแพร่หลาย (Prevalence) กระทับกับภาวะของการรับรู้และกระบวนการทางปัญญาที่สามารถเข้าใจ (Cognitive Capabilities) กระตุ้นความรู้สึกร้อยก้นอกเห็น จนทำให้เกิดความพึงพอใจ อิทธิพลของสื่อสมัยใหม่สามารถสร้างความสนใจและเข้าถึงผู้คนส่วนมากได้อย่างง่ายและรวดเร็ว (กฤษณ์ วัฒนาณรงค์, 2554)

3. การถ่ายทอดและเผยแพร่พัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ YouTube, Facebook, TikTok เป็นแพลตฟอร์มในการเผยแพร่สื่อที่สร้างขึ้น ในการเผยแพร่ออนไลน์ผ่านช่องทางยูทูป สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ พรทิพย์ กิมสกุล ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการใช้ยูทูปและประเด็นจริยธรรมทางข้อมูลข่าวสารของผู้ใช้ยูทูปในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า คนส่วนใหญ่ยังคงใช้เว็บไซต์ยูทูป โดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้เพื่อความบันเทิงเป็นหลัก โดยจะเลือกชมคลิปวิดีโอประเภทมิวสิควิดีโอรายการโทรทัศน์และภาพยนตร์ และผู้ใช้งานส่วนใหญ่มีระดับปริมาณการเข้าใช้ในระดับมาก ยูทูปเป็นช่องทางการสื่อสารในวัฒนธรรมของสื่อใหม่ คือ เปิดโอกาสให้ผู้ใช้ได้เป็นผู้ผลิตเนื้อหาและเผยแพร่เนื้อหาขึ้นบนเว็บไซต์ด้วยตนเอง จากผลการวิจัยเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าผู้ใช้งานส่วนใหญ่ มีวัตถุประสงค์ในการใช้ยูทูปเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก จากเหตุผลดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการสร้างเนื้อหาในการพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ของการวิจัยครั้งนี้ คือ การสร้างเนื้อหาเสนอประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนายุคทวารวดี จากหลักฐานทางโบราณคดี ศาสนสถาน ศาสนวัตถุที่ขุดค้นพบในพื้นที่จังหวัดนครปฐมปัจจุบัน และเสนอหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่บนจารึกที่ขุดพบ เช่น จารึกคาถาเยธัมมา และการตีความปรัชญาธรรมที่แฝงอยู่ในงานพุทธศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ โดยมีเนื้อหากึ่งวิชาการ มีภาพ เสียงบรรยาย และดนตรี ประกอบ เพื่อให้สอดคล้องกับความนิยมของผู้บริโภคสื่อที่คนส่วนใหญ่นิยมบริโภคสื่อเพื่อความบันเทิง (พรทิพย์ กิมสกุล, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวมข้อเสนอและเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม 2) พัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม และ 3) ถ่ายทอดเผยแพร่พัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ปรากฏ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 5 กระบวนการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์สืบสานประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนายุคทวารวดี

ร่องรอยของพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีจากหลักฐานทางศิลปกรรมจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร และหลักฐานทางโบราณคดีตลอดจนศิลปกรรมต่าง ๆ จากข้อมูลดังกล่าว พบว่า จากข้อมูลเอกสารที่กล่าวถึงการเข้ามาของพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่บอกว่าเข้ามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา มีบางส่วนระบุว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 8 - 10 บางเรื่องบอกว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 2 - 8 และบางเรื่องบอกว่าเข้ามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 - 8 หลักฐานข้อมูลเอกสารซึ่งได้จากการศึกษาสรุปได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เชื่อว่าพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนทวารวดีตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา และเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยนั้นจนถึงสมัยทวารวดีแท้ในพุทธศตวรรษที่ 11 - 16 ที่เชื่อเช่นนี้เพราะว่า การฝังรากฐานพระพุทธศาสนาที่บ้านคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชถึงพระเจ้ากนิษกะจาก พ.ศ. 233 - 703 กลุ่มที่ 2 เชื่อว่าพระพุทธศาสนาเข้ามาหลังพุทธศตวรรษที่ 6 กลุ่มนี้อ้างอิงเอกสารจากหลักฐานทางโบราณคดี

การนับถือพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีที่จังหวัดนครปฐม หลักฐานการนับถือพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีที่จังหวัดนครปฐมนี้ จากการศึกษาก็ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ หลักฐานประเภท ศาสนสถาน ที่กำหนดอายุช่วงสมัยทวารวดี เมืองนครปฐมโบราณ และหลักฐานประเภท ศาสนวัตถุ สำหรับหลักฐานด้านศาสนสถานนั้นเป็นหลักฐานที่มีการเสื่อมสลายพังไปตามกาลเวลา และยังคงทำลายจากการกระทำของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ

จึงทำให้ศาสนสถานสมัยทวารวดี จังหวัดนครปฐมเหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่ง ในบรรดาศาสนสถานเหล่านี้ มีทั้งที่ได้รับการศึกษาขุดแต่งทางโบราณคดีแล้ว และที่ยังไม่ได้รับการขุดแต่งทางโบราณคดี แต่ก็ยังมีผู้ให้ความสนใจศึกษาและยืนยันว่าเป็นศาสนสถานสมัยทวารวดี ได้แก่ ศาสนสถานวัดพระเมรุ วัดพระปฐมเจดีย์ และศาสนสถานเป็นพระที่อยู่นอกเมืองโบราณ นอกจากนี้ ยังปรากฏพบศาสนสถานซึ่งสันนิษฐานว่าอยู่ในสมัยทวารวดี คือ ศาสนสถานวัดธรรมศาลา และศาสนสถานวัดพระงาม ซึ่งอยู่บริเวณรอบเขตนอกเมืองโบราณ รวมทั้งได้พบศาสนวัตถุเนื่องในพุทธศาสนาสมัยทวารวดีที่บริเวณศาสนสถานเหล่านี้ด้วย หลักฐานที่แสดงถึงการนับถือพระพุทธศาสนา ลัทธิหินยาน นิกายเถรวาท หลักฐานที่สร้างขึ้นเพื่อเคารพบูชาและการถ่ายทอดเผยแพร่หลักคำสอนตามแนวทางของพุทธศาสนิกชน พบจำนวนมาก เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์ดินเผา ธรรมจักรศิลา และกวางหมอบ จารึกทางหลักธรรม เช่น จารึกคาถาเยธัมมา จารึกปฏิจกสมุปปาท จารึกโพธิปักขิยธรรม สลูปจำลองขนาดเล็ก ภาพสลักทางพระพุทธศาสนา หลักฐานที่แสดงถึงคติการสร้างตามความเชื่อ

การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม มีขั้นตอนการดำเนินการ คือ ขั้นตอนที่ 1 การดำเนินการเป็นลักษณะคณะทำงานแบบ working group หาผู้รับผิดชอบเป็นแบบโครงสร้างรับภารกิจเฉพาะ ตั้งเป้าหมายในการดำเนินงาน ขั้นตอนที่ 2 ทำแผนลักษณะโครงการเพื่อดำเนินงานเริ่มจากจุดเล็ก ๆ โดยคณะทำงาน รับฟังความคิดเห็น สร้างพลังขับเคลื่อนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานโครงการ ขั้นตอนที่ 3 ตั้งกลุ่มเป้าหมาย จัดทำสื่อหรือกิจกรรมที่น่าสนใจและประเมินผลของสื่อเป็นระยะการถ่ายทอดเผยแพร่ผ่านนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐมจากการสัมภาษณ์สังเคราะห์ข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนายุคทวารวดีเพื่อนำมาสร้างเนื้อหา ประกอบสื่อและพัฒนาเป็นสื่อวีดิทัศน์ เป็นภาพวิดีโอ โดยมีรายละเอียด คือ การสร้างสร้างภาพวิดีโอให้ความรู้หรือนำเสนอเนื้อหาด้วยวิดีโอ ลงในสื่อออนไลน์ เช่น YouTube, Facebook, TikTok และขั้นตอนที่ 4 การถ่ายทอด วิทยากรให้ความรู้สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจ ประกอบการสร้างบรรยากาศและสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานที่จริงที่ได้สัมผัสสภาพแวดล้อม จัดกิจกรรมกระบวนการใช้สื่อประกอบการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนายุคทวารวดี โดยการจัดกิจกรรม เขียนประกวดเรียงความเรื่องพระพุทธศาสนายุคทวารวดี กิจกรรมเชิงพื้นที่ เขียนเรียงความการเขียนบทประพันธ์ วาดภาพสะท้อนประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนายุคทวารวดี

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปการวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์สืบสานพระพุทธศาสนายุคทวารวดี จังหวัดนครปฐม” สามารถสรุปสาระสำคัญของผลการวิจัย ดังนี้ 1) ประวัติศาสตร์และร่องรอยพระพุทธศาสนายุคทวารวดี พบว่าพระพุทธศาสนาได้เริ่มเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิและตั้งรากฐานในดินแดนทวารวดีตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 โดยมีหลักฐานทางศาสนสถานและศาสนวัตถุที่ค้นพบในพื้นที่นครปฐม สะท้อนให้เห็นถึงวิถีการปฏิบัติแบบนิกายเถรวาทที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดีย ได้แก่ พระพุทธรูป พระพิมพ์ดินเผา ธรรมจักรศิลา และจารึกคาถาเยธัมมาฯ เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงความสำคัญของนครปฐมในฐานะศูนย์กลางของพุทธศาสนาในยุคทวารวดี 2) การพัฒนานวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์เพื่อสืบสานพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เพื่อสร้างเนื้อหาผลิตสื่อสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนายุคทวารวดี เป็นสื่อมัลติมีเดียเชิงสร้างสรรค์และ

เนื้อหาทั้งวิชาการ โดยนำเสนอข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับโบราณสถานและศิลปกรรมในยุคทวารวดี และ 3) การเผยแพร่ และการถ่ายทอดนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น YouTube, Facebook, TikTok รวมถึงกิจกรรม ภาคนามในพื้นที่โบราณสถานสำคัญในนครปฐม นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ศึกษาและเข้าใจถึงมรดกทาง วัฒนธรรมในยุคทวารวดี จัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้เพื่อสืบสานพระพุทธศาสนาผ่านสื่อสร้างสรรค์ ซึ่งสร้างแรงจูงใจ ให้กับเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบทอดประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในยุคทวารวดี เมืองนครปฐมโบราณข้อเสนอแนะ จากผลการวิจัยนี้มีบางประเด็นที่ผู้ศึกษาหรือผู้สนใจทั่วไปรวมถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ให้ เกิดประโยชน์ คือ มหาวิทยาลัยที่มีการจัดการศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในยุคทวารวดี ควรมีนโยบายด้านการจัดการศึกษา การวิจัยและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ สืบสาน ต่อยอด ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในยุคทวารวดี ข้อเสนอแนะนำผลการวิจัยไปใช้ 1) ควรนำนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ ไปใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน 2) ควรนำ นวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ไปใช้เป็นเครื่องมือในการโปรโมทและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมโบราณสถานและ แหล่งประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในยุคทวารวดีในจังหวัดนครปฐม และ 3) ควรนำนวัตกรรมสื่อ สร้างสรรค์ไปใช้จัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมในหมู่เยาวชนและ ประชาชนทั่วไป ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป 1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมและ โครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ 2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงโบราณสถานและแหล่งประวัติศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และ 3) ควรมีการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการสร้างนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม จากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กฤษมันต์ วัฒนานรงค์. (2554). นวัตกรรมและเทคโนโลยีเทคนิคศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ ผลิตตำราเรียน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- คณะกรรมการการพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์แห่งชาติ. (2564). แผนพัฒนาด้านการพัฒนาสื่อ ปลอดภัยและ สร้างสรรค์ ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2563 - 2565). กรุงเทพมหานคร: กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์.
- ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. (2542). พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ผาสุข อินทราวุธ. (2526). รายงานการขุดค้นที่ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พงศ์พันธ์ อนันต์วรณชัย. (2564). นวัตกรรม - สื่อ (Media-Innovation) การสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสื่อ ปลอดภัยและสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์.
- พรทิพย์ กิมสกุล. (2563). “พฤติกรรมการใช้ยูทูปและประเด็นจริยธรรมทางข้อมูลข่าวสารของผู้ใช้ยูทูปในประเทศไทย”. ใน วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเจริญพงษ์ วิชัย และคณะ. (2566). การพัฒนากิจกรรมวิถีพุทธเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะจิตของผู้สูงอายุชุมชนวัด บางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 5(2), 56-77.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2562). ศิลปะทวารวดี วัฒนธรรมทางศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
นนทบุรี: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2546). ตำนานพุทธเจดีย์. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สฤณีพงศ์ ขุนทรง. (2553). “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของเมืองนครปฐมโบราณในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19”.

ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อิสริย์ ธีรเดช และคณะ. (2563). ปกิณกศิลปวัฒนธรรม เล่ม 26 จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.